

Innhold

DEL I

ORGANISASJONSATFERD SOM TEMA..... 13

Kapittel 1

Introduksjon..... 14

Arbeids- og lederpsykologi..... 14

Arbeidets betydning for den enkelte..... 15

Utvikling..... 19

Psykologi i arbeidslivet..... 21

Positiv psykologi..... 23

Arbeidslivets utfordringer..... 24

    Diversifisering..... 24

    Informasjonsteknologi..... 25

Virker det?..... 26

Kapittel 2

Metoder for studiet av atferd i organisasjoner..... 29

Hvor kommer kunnskap om organisasjoner fra?..... 30

    Tidsskrifter..... 31

    Forskning..... 31

    Eksperimentet som idealmodell..... 32

    Samfunnsvitenskapelige forskningsmetoder..... 34

Kvantitative data..... 36

    Målenivå..... 37

Statistikk..... 38

    Frekvensfordeling..... 38

    Sentraltendens..... 39

    Spredningsmål..... 39

    Typer frekvensfordelinger – normalfordelingen..... 40

    Bivariat analyse..... 42

Kvalitative analyser..... 43

Tester	45
Testtyper	45
Evnetester.....	46
Personlighetstester.....	46
Ferdighets- og kunnskapstester.....	46
Kvalitetskrav til tester	47
Fordeler og ulemper ved å benytte tester	48

DEL II

INDIVID I ORGANISASJON OG ARBEID	51
---	----

Kapittel 3

Persepsjon og kognisjon	52
Persepsjon.....	52
Persepsjon i arbeidslivet	54
Er vår oppfatning av verden omkring oss en konstruksjon?.....	56
Kunnskapsstrukturer og begrenset rasjonalitet.....	57
Persepsjonen er utvelgende (selekerende).....	60
Persepsjonen er utfyllende	62
Persepsjonen er organiserende.....	62
Persepsjon og beslutninger	65
Personpersepsjon.....	67
Implisitt personlighetsteori	67
Halo/horn-effekten.....	67
Påvirkning av andres inntrykk (<i>impression management</i>).....	68
Attribusjon.....	69
Attribusjon i forbindelse med andres atferd.....	70
Noen generelle attribusjonsmekanismer	72
Oppfatning av organisasjonens omgivelser.....	73
Overvåking.....	74

Kapittel 4

Motivasjon	78
Motivasjon og arbeidsinnsats	78
Motivasjon og ytelse	79
Menneskers drivkrefter.....	82
Innholdsteorier: Behov.....	84
Maslows behovshierarki	86
Alderfers ERG-teori	89
McClelland: Prestasjon og makt	90
Maktbehovet og behovet for samhørighet	93

Herzbergs tofaktorteori.....	93
Jobbutforming	96
Analyse av arbeidsoppgaver.....	98
Prosessteorier	99
Vrooms forventningsteori	99
Implikasjoner for ledere	102
Rettferdighetsteori.....	103
Målsettingsteori	106
Mekanismene i målsetting	107
Fra forskning på målsettingsteori.....	108
Script og vaner.....	110
Mikro- og makromotivasjon.....	112
Noen sider av fremmedgjøring	112
Karl Marx' tanker om fremmedgjøring.....	113
Fremmedgjøring og teknologi: Blauners undersøkelser.....	114
Nyere teoriutvikling.....	117

Kapittel 5

Lønn og belønning	119
Introduksjon	120
Arbeid og lønn.....	120
Forestillinger og myter om lønn og økonomi.....	123
Lønnssystemers elementer	124
Belønningstyper.....	125
Belønningssystemer og deres funksjoner.....	126
Resultatlønn.....	128
Indre motivasjon – et alternativ?	131
Lønn og motivasjonsteori.....	133
Refleksjonsteori.....	135

Kapittel 6

Roller og normer	138
Psykologiske roller	138
Rolleepisoden	140
Ulike typer roller	141
Tilskrevne og oppnådde roller.....	141
Affektiv–nøytral.....	142
Jeg-orientert–kollektivt orientert	143
Universell–partikularistisk	143
Diffus–spesifikk	143
Foreskrevet–subjektiv.....	144

Formelle–uformelle	144
Noen typer rollekonflikter	144
Manglende evne til å oppfylle rolleforventningene	145
Rolletvetydighet (uklare rolleforventninger)	145
Intrasenderkonflikt.....	146
Intersenderkonflikt	147
Multirollekonflikt	148
Manglende overensstemmelse mellom individets oppfatning av sin rolle og andres forventninger	149
Manglende overensstemmelse mellom rolle og personlighet.....	149
Rolleoverbelastning	149
Rollediskontinuitet	150
Normer og sanksjoner	150
Normenes egenskaper og struktur.....	150
Utvikling av normer	151
Håndheving av normer	152

DEL III

GRUPPER OG MELLOMMENNESKELIGE

PROSESSER	155
------------------------	------------

Kapittel 7

Gruppepsykologi.....	156
Hva er en gruppe?	156
Gruppetyper.....	159
Primær- og sekundærgrupper.....	159
Formelle og uformelle grupper	159
Medlemsgrupper og referansegrupper	161
Gruppens kjennetegn.....	161
Gruppens størrelse	162
Status – formelt og uformelt lederskap.....	163
Den sosiometriske strukturen – gruppekohesjon.....	165
Kommunikasjonsstrukturen.....	166
Normstrukturen	168
Grupper dynamikk.....	171
Rolledifferensiering og problemløsning i grupper.....	171
Konformitet	173
Gruppetenkning.....	174
«Sosial loffing»	177
Grupper utvikling	178

Team.....	180
Typer team i organisasjoner.....	181
Forholdet mellom grupper, konflikter og spenninger.....	183

Kapittel 8

Endring og omstilling..... 187

Introduksjon	188
Endring og endringstyper	188
Endringstyper.....	189
Endringsledelse.....	192
Tradisjonell tenkning om endringsledelse	192
Deskriptiv teori og endringsledelse	194
Menneskelige reaksjoner og motstand mot endring.....	195
Faser i individers reaksjoner på endring.....	197
Strategier i møte med motstand	198
Kurt Lewin og endring i organisasjoner.....	200
Organisasjonsutvikling.....	201
McKinseys 7S-modell.....	202
Hovedstrategier i organisasjonsutvikling	203
Fasene i OU-programmer – ulike syn på forandringer.....	204
Et utvidet syn på organisasjonsutvikling – organisasjonslæring.....	206

Kapittel 9

Trivsel, fravær og gjennomtrekk (turnover) 211

Trivsel	212
85-prosentsyndromet.....	212
Trivsel som psykologisk fenomen.....	213
Trivsel som oppfyllelse av behov og verdier	213
Trivsel/mistrivsel ut fra rettferdighetsteori og diskrepansteorier	213
Hvilke områder har betydning for trivselen? Hertzbergs tofaktorteori.....	214
Jobben som instrumentell i forhold til andre mål.....	216
Trivsel med jobben eller med livet i det store og hele?.....	216
Forholdet mellom trivsel og produktivitet	217
Trivsel, produktivitet og jobbutforming	218
Trivsel og analyse av jobbkarakteristika	221
Trivsel som et resultat av sosial informasjonsbehandling	223
Jobbutforming basert på psykologiske jobbkraav	224

Organisasjonsmessige hindringer i å oppfylle de psykologiske jobbkravene	226
Tilknytning (<i>commitment</i>), et alternativt begrep til trivsel	227
Sykefravær.....	229
Hva er fravær?	230
Empiriske undersøkelser av fravær	231
En fraværsmodell.....	232
Gjennomtrekk	235
Beregning av gjennomtrekken.....	236
Forskning på gjennomtrekk.....	236
Grunnleggende antakelser	237
En psykologisk modell av gjennomtrekk	238
Andre tilnæringsmåter i studiet av gjennomtrekk	240

Kapittel 10

Stress, utbrenthet og mobbing .....

Stress i arbeidslivet	245
Hva er stress?.....	245
Stressreaksjoner i jobbsammenheng	247
Stress i arbeidslivet.....	248
Stressfaktorer på individnivå.....	251
Stressreaksjoner	251
Stress og personlighet	252
Mestringsstrategier ved stressreaksjoner	255
Utbrenthet	259
Individuelle forhold.....	261
Mobbing.....	262
Årsaker til mobbing på arbeidsplassen.....	262
Mobbing som fenomen.....	265

DEL IV

ORGANISASJON OG LEDELSE.....

Kapittel 11

Om organisasjoner .....

Organisasjonsstrukturer.....	269
Funksjonell struktur.....	270
Produktbasert struktur: divisjonerte organisasjoner	271
Prosjektorganisering.....	272
Matriseorganisasjoner.....	272
Kunnskapsintensive virksomheter	274

Metaforer i studiet av organisasjoner.....	275
Maskinmodellen.....	276
Organismemodellen.....	276
Hjernemodellen.....	278
Kulturmodellen.....	279
Klassisk organisasjonsteori.....	280
Byråkratiet. Max Weber.....	280
Byråkratiets dysfunksjoner.....	282
Nykllassiske og humanistiske organisasjonsteorier.....	286
<i>Human relations</i>	286
Humanistiske teorier – mennesket som et selvrealiserende vesen.....	288
Andre organisasjonsteorier.....	294
Carnegie Tech-skolen.....	294
James Thompson og organisasjoners tilpasning.....	295
Systemteori og sosioteknisk analyse.....	296

Kapittel 12

Ledelse	299
Innledning.....	300
Begrepet «ledelse».....	300
Ulike definisjoner av ledelse.....	304
Leders betydning.....	305
Substitutter for ledelse.....	306
Ulike tilnæringsmåter i studiet av ledelse.....	307
Ledelse som utøvelse av makt.....	307
Posisjonsmakt.....	308
Personlig makt.....	308
Leder–underordnet-utvekslingsteori (LMX-teori).....	309
Lederskapets effektivitet.....	310
Kriterier basert på produktivitet og effektivitet.....	310
Oppfyllelse av menneskelige behov, trivsel og lignende.....	310
Lederegenskapsteorier.....	310
<i>Great man</i> -teorien.....	311
Trekkteorier i studiet av ledelse.....	311
Lederatferdsteorier.....	313
Ohio State-studiene: <i>Consideration</i> og <i>initiating structure</i>	314
Michigan-undersøkelsene: Relasjonsorientert og oppgaveorientert ledelse.....	316
Relasjonsorientert ledelse – årsak eller virkning?.....	317

Relasjonsorientert eller oppgaveorientert ledelse – eller begge deler?	319
Lederatferd – behov for flere kategorier.....	321
Situasjonsbestemte, kontingente teorier	321
Fiedlers LPC	321
Hersey og Blanchard.....	326
Ledelse som en beslutningsprosess: beslutningstreet	329
Middel-mål-teori	336
Målstyring (MBO)	339
Yukls <i>multiple linkage model</i>	340
Lederes jobbatferd	345
Transformasjonsledelse	346
Karismatisk ledelse	348
Kvalitetsledelse.....	350
Ledelse i kunnskapsintensive virksomheter	351
Kunnskapsforvaltning	352
Kunnskapsarbeidere: nye underordnede	353
Kunnskapsledelse: nye ledelsesformer.....	354
Lederutvikling	355
Litteratur	359
Stikkord	372